N:o 87.

Uppläst och godkänd hos Första Kammaren den 27 april 1906.
— — — — — Andra Kammaren den 27 — —

Riksdagens skrifvelse till Konungen, i anledning af Riksdagens år 1905 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1904.

(Statsutskottets utlåtande n:o 61.)

Till Konungen.

Efter pröfning af hvad Riksdagens nästlidet år församlade revisorer rörande verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1904 uti afgifven berättelse anmält samt vederbörande förvaltande verk och myndigheter uti däröfver afgifna förklaringar hos Eders Kungl. Maj:t andragit, får Riksdagen i nedan nämnda ärenden anföra följande:

Arméförvaltningen.

Revisorerne hafva under arméförvaltningen erinrat, hurusom i sammanhang med 1901 års härorganisation beslöts, dels att för bemanning af Vaxholms och Oscar-Fredriksborgs fästning uppsätta Vaxholms kustartilleriregemente, dels att såsom säkerhetsbesättning för fästningen på Rindön förlägga ett af Värmlands fältjägarekår och Hallands bataljon bildadt infanteriregemente, Vaxholms grenadjärregemente, dels ock att upprätta och i Vaxholm förlägga ett ingenjörkompani.

För uppförande af nödiga kasernetablissement, befäls- och ekonomibyggnader för omförmälda truppförband hade Riksdagen anvisat följande anslag:

för Vaxholms kustartilleriregemente ..... kronor 982,000: —
„ „ grenadjärregemente ..... „ 1,050,000: —
samt „ ingenjörkompaniet i Vaxholm ..... „ 240,000: —

Enligt revisorerne meddelade uppgifter hade de två förstnämnda anslagen öfverskridits vid kustartilleriets byggnader med 542,000 kronor och vid grenadjärregementets byggnader med belopp, som föga understeg 500,000 kronor. Hvad anginge de till ingenjörkompaniet anslagna medel, hade arbetet med kasernetablissementets uppförande så nyligen börjat, att revisorerne ansett sig icke äga anledning att i detta hänseende vidtaga några särskilda undersökningar.

Rörande orsakerna därtill, att de ofvan omförmälda anslagen öfverskridits med så betydliga belopp och, enligt hvad som uppgifvits, än ytterligare komme att öfverskridas, hade vederbörande fortifikationsbefälhafvare, åt hvilken ledningen af ifrågavarande arbeten anförtrotts, i en till revisorerne ingifven promemoria af den 6 november nästlidet år anfört följande:

»Orsakerna till att anslagen för kasernbyggnaderna å Rindön öfverskridits äro i hufvudsak följande:

1:o) Kostnadsberäkningarna hafva från början varit alldeles för låga;

2:o) Grundläggningsarbetena hafva blifvit mycket dyrbara, beroende på att massorna för grundschaktning betydligt ökats (schaktning ända till 8 m. djup), att terrassmurar måst uppföras vid kustartilleriets officersbyggnader; att bergen, hvarå byggnaderna äro uppförda, bestå

af en så dålig bergart, att sten måst dittransporteras från långt håll samt att till och med betalning måst erläggas, för att å annans mark få bryta dylik;

3:o) Besvärliga transporter i förening med lossning af materiel från sjön till byggnadsplatsen;

4:o) Mursand och grus finnas ej att få, utan måste transporteras med skutor till stranden, *där* t. ex. mursand kostar 1: 60 kronor pr m^3, för att därifrån med dragare forslas till byggnadsplatsen;

5:o) Arbetsprisen ha stegrats under arbetets gång; så måste t. ex. timpenningen för jordschaktare och diverse arbetare från 1 juni 1904 höjas med 5 öre samt för handtverkare i proportion därefter;

6:o) Endast materialier af fullgod beskaffenhet hafva inköpts, hvarigenom kostnaden för framtida reparationer kommer att betydligt förminskas; tillika hafva, då erfarenheten visat, att oljemålning å väggarne i kasernrummen, trappor och korridorer i längden blir billigare än limfärg, dylika ytor oljemålats;

7:o) Omändringen af de gamla byggnaderna har blifvit mycket dyrbar, då grunderna måste förstärkas och yttermurarna till hälften ommuras; nya bjälklag hafva helt och hållet eller delvis inlagts, taklagen hafva förstärkts och nya golf med trossfyllning — dylik saknades nästan eller bestod af kutterspån — inlagts; alla kakelugnar äro omsatta eller ersatta med nya; nya plåttak äro pålagda; ny oljemålning och tapetsering; sprängningsarbeten hafva måst företagas i kustartilleriets matsalsbyggnad, för att kunna nedlägga behöfliga ledningar, äfvensom afjämna ytan för att kunna lägga cementgolf;

8:o) En del maskiner m. m. ingå i kostnaderna;

9:o) Inkvartering har måst beredas arbetarne, och ingå därmed förenade kostnader;

10:o) För vatten- och afloppsledningar äfvensom för cementtrummorna, som förena ångpannerummen med badhusen, hafva dyrbara sprängningsarbeten måst utföras, hvarjämte för återfyllning fyllnadsämnen måst delvis dittransporteras;

11:o) Dränerings- och planeringsarbetena hafva varit synnerligen vidtomfattande och dyrbara; så till exempel har vid grenadjäretablissemanget, för att få den blifvande stora kaserngården trafikabel vid nederbörd, ett drygt lager lera måst bortschaktas å hela området för att ersättas med sprängsten och sand, hvarpå slutligen grus kommer att påföras; en del planer och sluttningar hafva gazonerats och besåtts med gräsfrö; vid båda etablissemangen hafva större ångbåtsbryggor byggts samt en del vägarbeten utförts.»

Revisorerne hade vidare beträffande kustartilleriets nybyggnadsarbeten från chefen för fortifikationen fått emottaga nedanstående tablå, utvisande såväl anslags- och kostnadsbelopp för de olika byggnaderna som ock de belopp, med hvilka de ursprungliga beräkningarna i juli månad nästlidet år öfverskridits.

Tablå, utvisande den å byggnadsarbetena för kustartilleriregementets förläggning å Vaxholms och Oscar-Fredriksborgs fästning uppkomna bristen samt dess fördelning å de olika byggnads- m. fl. arbetena.

A. **Kustartillerietablissementet å Rindön.**	Anslag.		Kostnad.		Brist.	
I. *Nybyggnader:*						
Underofficersbyggnad	87,500		89,300		1,800	
Två officersbyggnader	144,000		234,000		90,000	
„ kasernbyggnader	360,000		600,000		240,000	
Varmbadhus	30,000		35,000		5,000	
Arrestbyggnad	30,000	651,500	47,000	1,005,300	17,000	353,800
II. *Diverse uthus* (afträden, pissoarer)		10,000		10,000		
III. *Ändring af äldre byggnader:*						
Kokinrättning	64,000		90,000		46,500	
Exercishus			20,500			
Stora Andersberg	2,000		2,500		500	
Lilla d:o	2,000		5,900		3,900	
Sex baracker (10—15)	18,000		39,000		21,000	
Rindö handelsbod	2,000		4,400		2,400	
Nya portvaktstugan	1,000		1,000			
Gamla arbetarkasernen	4,000		10,600		6,600	
Marketenteriet	1,000		7,000		6,000	
Östra artillerikasernen	4,000		18,500		14,500	
Västra d:o	3,000		9,800		6,800	
Gamla handelsboden	1,000	102,000	1,000	210,200		108,200
IV. *Vattenafloppsledningar och belysning*		30,000		60,000		30,000
V. *Planering och stängsel*		19,000		60,000		41,000
VI. *Kallbadhus*		4,500		4,500		
VII. *Flyttning af Vaxöbaracken*		25,000		34,000		9,000
VIII. *Oförutsedda utgifter:* administrations- och kontrollkostnader m. m.		39,000		39,000		
Transport	—	881,000	—	1,423,000	—	542,000

	Anslag.		Kostnad.		Brist.	
Transport	—	881,000	—	1,423,000	—	542,000
B. Arbeten å Vaxholms fort och Rindö redutt. *)						
Fortifikationsbyggnad jämte inköp af tomt	35,000		35,000			
Ändringsarbeten å Vaxholms fort	35,000		35,000			
D:o å Rindö redutt	16,000		16,000			
Vatten- och afloppsledning å Vaxholms fort	15,000	101,000	15,000	101,000		
Summa S:rum		982,000		1,524,000		542,000

Med afseende å de i tablån omförmälda ändrade äldre byggnaderna hade revisorerne likväl ansett sig böra erinra, att somliga af dessa, exempelvis den östra artillerikasernen, för närvarande vore under ombyggnad och att, beträffande andra, ändringsarbetena ännu icke ens påbörjats.

Vidkommande härefter de för grenadjärregementet afsedda byggnaderna, i hvilka inflyttning uppgifvits kunna ske under loppet af innevarande års sommar, hade af fortifikationsbefälhafvaren till revisorerne öfverlämnats dels de ursprungliga från fortifikationens ritbyrå insända kostnadsförslagen, dels ock, till jämförelse med dessa, af fortifikationsbefälhafvaren hösten 1904 uppgjorda beräkningar. Hvad de förra beträffade, hade särskildt uppmärksammats, att de saknade såväl datum som underskrift. I afseende å de senare hafva revisorerne erinrat, att i dem kostnaden för vatten-, aflopps- och belysningsanordningar icke medtagits.

En jämförelse mellan dessa olika kostnadsberäkningar utvisade, hurusom de af fortifikationsbefälhafvaren uppgjorda, på vunnen erfarenhet grundade beräkningarna med ganska betydande belopp öfverstege de ursprungliga.

Såvidt tillgängliga räkenskapshandlingar utvisade, hade den för de ifrågavarande arbetena använda materielen delvis betalts med låga eller åtminstone skäliga priser, men delvis betingat, enligt revisorernes mening, synnerligen höga priser.

Hvad vidare anginge de arbetspriser, som betalts, kunde dessa i allmänhet icke kontrolleras, enär räkningarna i många fall icke upp-

*) Att arbetena å Vaxholms fort och Rindö redutt icke öfverskridit de beräknade kostnaderna hade, enligt hvad revisorerne anmärkt, berott därpå, *dels* att fortifikationsbyggnaden kunnat helt och hållet upptimras af virke från kronan tillhörig skog, *dels* att kostnadsberäkningarna för ändrings- och ledningsarbetena i dessa fästen, hvilkas byggnadssätt och beskaffenhet man väl kände till, kunnat noggrannare beräknas.

toge vare sig arbetsmängd eller enhetspris. Så vore exempelvis förhållandet med alla betingslistorna, hvarjämte en stor del af räkningarna affattats på följande sätt;

»Enligt ackord utfört diverse jordschaktningsarbeten för grund till Vaxholms kustartilleriregementes kasernbyggnader å Brännudden under — månad» eller ock »utfört diverse arbeten för» etc.

Under sådana förhållanden vore det icke möjligt för annan än vederbörande arbetschef att förklara de härigenom uppkomna högre kostnaderna. Hvad beträffade den af fortifikationsbefälhafvaren omförmälda stegring i arbetspriserna, vore därvid att märka, att denna börjat först den 1 juni 1904 och utgjorde endast omkring 10 à 12 procent. Inkvarteringen af arbetarne hade däremot dragit betydliga kostnader.

I detta sammanhang hade revisorerne velat erinra därom, att, såvidt af tillgängliga handlingar kunnat inhämtas — med undantag för inköp af en del virke — skriftliga anbud icke offentligen infordrats vare sig vid upphandling af nödig arbetsmateriel eller i fråga om de olika arbetenas utförande.

Revisorerne hade redan förut framhållit, hurusom de ursprungligen gjorda beräkningarna utan tvifvel varit för låga. Exempelvis kunde nämnas kostnaden för såväl jordschaktnings- och grundläggningsarbeten som ock planerings- och terrasseringsarbeten. En granskning af de olika siffrorna i detta hänseende gåfve nämligen vid handen, att de ursprungliga beräkningarna uppgjorts utan nödig hänsyn till markens verkliga beskaffenhet. Genom noggranna borrningar och undersökningar af marken hade sannolikt kunnat undvikas, att för vissa af byggnaderna grund måst muras från ända till 8 à 9 meters djup, under det för annan del af samma byggnad god berggrund funnits att tillgå.

Revisorerne hade med anledning häraf velat erinra om ett af 1901 års kasernbyggnadsnämnd i detta ämne gjordt uttalande. Efter att hafva framhållit, hurusom vid kasernetablissementens utförande största möjliga omtanke och planmässighet borde iakttagas, yttrade nämnden vidare:

»I detta hänseende torde bland annat böra beaktas, att vid bestämmandet af själfva byggnadsplatsen inom det blifvande etablissementets område noggrann hänsyn tages till markens beskaffenhet, samt att i öfrigt byggnaderna så förläggas, att man undviker dyrbara grundläggnings- och terrasseringsarbeten. De i orten rådande material- och arbetspriserna böra läggas till grund för besluten om ett etablissements utförande på ena eller andra sättet, naturligtvis alltid inom den ram, som angifves af de så kallade normalförslagen, och af vikt är, att hvarje

särskild byggnadsplan varder så noggrant och i detalj granskad, innan den öfverlämnas till utförande, att under arbetets fortskridande icke några till prisförhöjningar ledande ändringar behöfva däruti företagas.»

Hvad beträffade ledningen af ifrågavarande arbeten hade redan nämnts, att denna anförtrotts åt fortifikationsbefälhafvaren. Denne hade därvid biträdts af en byggmästare, en verkmästare, en arbetschef (löjtnant), tre fanjunkare samt en till tre sergeanter, hvarförutom fortifikationskassören omhänderhaft utbetalningar.

Revisorerne, som genom delegerade besökt ifrågavarande kasernetablissement och öfriga hithörande byggnader, hade tillika tagit i betraktande nu pågående byggnadsarbeten; och hade revisorerne därvid gjort följande iakttagelser.

Beträffande först byggnadernas läge, kunde med fog ifrågasättas, huruvida, åtminstone hvad anginge kustartilleriets byggnader, dessa erhållit en fullt lämplig plats. Det fölle nämligen i ögonen, att detta etablissement till största delen förlagts i skottlinjen för en från sjösidan fästningen anfallande fiende. En af de bidragande orsakerna till att den ifrågavarande platsen utvalts antoge revisorerne vara den förmenta fördelen att kunna tillgodogöra sig vissa därstädes befintliga träbyggnader, hvarigenom kostnaderna skulle kunna i viss mån nedbringas. Fråga vore emellertid, huruvida icke sådana beräkningar måste anses felaktiga. Ty utom det att byggnadernas iståndsättande kräfde ej obetydliga kostnader, betingade äfven deras framtida underhåll, med hänsyn särskildt därtill att de voro af trä, långt större kostnader, än om de varit uppförda af sten. Härvidlag borde icke heller förbises den större eldfara, som med afseende å dylika byggnader alltid förefunnes. Det kunde därför icke bestridas, att det förfaringssätt, som här kommit till användning, i längden icke ställde sig ekonomiskt fördelaktigt. Af omförmälda träbyggnader hade några upplåtits till bostäder åt underofficerare; en större byggnad hade afsetts att inrymma regementsexpedition och officersmäss m. m.

De nya kasernbyggnaderna och officersbostäderna syntes vara solidt och praktiskt uppförda. Inom de senare disponerade gift kapten eller löjtnant lägenhet om 6 rum och kök med nutida bekvämligheter. Sådan byggnad vore afsedd för fyra gifta och åtta ogifta officerare. För vattenledning vid kasernetablissementen hade anlagts pumphus och vattentorn med därtill hörande brunnar och vattenintag, hvarjämte kallbadhus vore under uppförande.

Hvad beträffade de bostäder, som på sätt redan nämnts upplåtits till underofficerare och hvilka förut användts till arbetarebostäder, vore

dessa i allmänhet låga och trånga samt i saknad af bekvämligheter. Byggnaderna, hvilka vore 6 till antalet, hade ännu ej samtliga blifvit för sitt ändamål upplåtna.

Revisorerne hade äfven besökt den nyuppförda underofficersbyggnaden i närheten af Rindö skans och funnit denna byggnad, som vore uppförd af sten och innehåller lägenheter för 15 familjer, ändamålsenligt inredd.

Slutligen hade revisorerne tagit i betraktande den nyuppförda, ännu ej fullt färdiga fortifikationsbyggnaden å den s. k. Kronudden invid Vaxholm. Denna byggnad, som uppförts af virke från kronan tillhörig skog, hade afsetts att inrymma dels bostäder åt fortifikationsbefälhafvaren och fortifikationskassören, dels ock expeditionslokaler. Källarvåningen vore helt insprängd i berget, hvarjämte dyrbara anordningar vidtagits för anläggande af vattenledning.

Såsom redan framhållits, hade ifrågavarande byggnadsarbeten dragit kostnader, som med afsevärdt höga belopp öfverstege hvad ursprungligen beräknats. Det hade särskildt ådragit sig revisorernes uppmärksamhet, att icke arbetet i dess helhet utbjudits å entreprenad, och visst vore, enligt hvad revisorerne vidare anföra, att det förfaringssätt, hvaraf vederbörande vid detta tillfälle begagnat sig, vore ägnadt att framkalla starka tvifvelsmål, huruvida det system, som för närvarande följdes med afseende å dylika anläggningar, kunde anses tillfredsställande. I detta afseende borde till en början fastslås, att utan en fullt betryggande och sakkunnig kontroll nödig säkerhet för arbetets behöriga utförande icke kunde vinnas. Vidare syntes med skäl kunna ifrågasättas, huruvida icke för ändamålet borde, i likhet med hvad som enligt uppgift skett i Tyskland, inrättas en af sakkunniga såväl civila som militära personer sammansatt byggnadsnämnd, hvilken skulle hafva att dels granska uppgjorda förslag till nya eller ändrade kasernbyggnader, dels ock utöfva nödig tillsyn i afseende å arbetets utförande. Genom en dylik anordning skulle otvifvelaktigt på detta område kunna uppnås större enhet och samverkan än hvad för närvarande vore fallet. Därigenom skulle ock med säkerhet mera fullständiga utredningar och mera tillförlitliga kostnadsberäkningar kunna erhållas samt afvikelser från ursprungligen uppgjorda planer undvikas äfvensom en önskvärd begränsning af kostnaderna åstadkommas.

Då ännu många och stora kasernbyggnadsarbeten förestode, hade revisorerne ansett sig böra å här anförda förhållanden fästa Riksdagens särskilda uppmärksamhet.

Öfver denna revisorernes framställning har arméförvaltningen den

17 sistlidne januari afgifvit infordradt utlåtande och däri åberopat ett af chefen för fortifikationen i ärendet afgifvet yttrande, till hvilket arméförvaltningen förklarat sig icke hafva något att tillägga.

I detta yttrande har chefen för fortifikationen anfört följande.

»I sin berättelse anmärka revisorerne rörande de ursprungliga kostnadsberäkningarna, att desamma uppgjorts utan hänsyn till markens verkliga beskaffenhet. Härvid tillåter jag mig framhålla, dels att den tid, som för uppgörandet af förslagen stod till buds, var alltför ringa för att uppgörandet af annat än blott generella kostnadsförslag kunde medhinnas, dels ock att några medel icke funnos tillgängliga för verkställandet af borrningar och andra noggranna undersökningar af mark- och grundförhållandena — undersökningar, som, om de skola vara till verklig nytta, draga ganska afsevärda kostnader. Platsen för grenadjäretablissementet var ej ens bestämd, då beräkningarna uppgjordes. Med afseende å denna fråga tillåter jag mig tillika erinra om hvad fortifikationsdepartementet framhållit och dåvarande chefen för kungl. landtförsvarsdepartementet anförde till statsrådsprotokollet af den 11 januari 1901 beträffande de för de olika kasernetablissementen verkställda kostnadsberäkningarna, nämligen att de undersökningar, som utförts på de orter, där kasernetablissement tänkts förlagda, icke varit och icke kunnat vara annat än okulära, samt att platsundersökningar, utförda till sådan omfattning, att full klarhet kunnat vinnas, skulle, då det gällde en så vidt omfattande byggnadsfråga, blifva icke allenast mycket tidsödande, utan äfven så kostsamma, att de knappast kunde komma till verkställighet förrän i samband med byggnadernas uppförande.

Att de från fortifikationsbefälhafvaren till revisorerne öfverlämnade ursprungliga specificerade kostnadsförslagen till grenadjäretablissementet saknade datum och underskrift beror därpå, att dessa å fortifikationens ritbyrå uppgjorda kostnadsförslag ursprungligen legat såsom bilagor till det generella kostnadsförslag till samma etablissement, som låg till grund för Kungl. Maj:ts proposition till 1902 års Riksdag om anslag till uppförandet af ifrågavarande etablissement.

Det af 1901 års kasernbyggnadsnämnd gjorda och af revisorerne anförda uttalandet, att noggrann hänsyn bör tagas till markens beskaffenhet vid bestämmandet af själfva kasernbyggnadsplatsen inom ett blifvande etablissements område samt att byggnaderna i öfrigt böra så förläggas, att dyrbara grundläggnings- och terrasseringsarbeten undvikas, har chefen för fortifikationen i allt sökt ställa sig till efterrättelse. Hvad beträffar förläggningen af de olika nybyggnaderna vid kasern-

etablissementen å Rindön, hafva de för dessa etablissement utsedda platserna så ringa utsträckning och äro för öfrigt af sådan beskaffenhet, att möjligheten att för en del byggnader undvika dyrbarare grundläggning knappast förefanns, då man måste taga en viss hänsyn därtill, att byggnaderna icke blefve förlagda huru som helst i förhållande till hvarandra.

Med afseende å kustartillerietablissementets läge anmärka revisorerne, att detta etablissement till största delen förlagts i skottlinjen för en från sjösidan anfallande fiende. Så är nog händelsen med båda kasernetablissementen å Rindön, men detta hade icke kunnat undvikas, hvarhelst etablissementen förlagts å för fiendens insyn undandragen plats i närheten af Oscar-Fredriksborg. För öfrigt må framhållas, att läget för båda etablissementen bestämts i samråd med chefen för kustartilleriet samt dåvarande chefen för Vaxholms kustartilleriregemente, hvilken senare tillika var kommendant och artilleribefälhafvare å Vaxholms och Oscar-Fredriksborgs fästning, och har därvid särskild hänsyn tagits till de artilleristiska förhållandena.

Revisorerne framkasta vidare den förmodan, att en bidragande orsak till att platsen för kustartillerietablissementet utvalts såsom skett vore att söka i den förmenta fördelen att kunna tillgodogöra sig vissa därstädes befintliga träbyggnader. Detta är emellertid icke förhållandet. Då nämnda plats skulle utses, var all marken å Rindön söder om Oscar-Fredriksborg i enskild ägo, och den östra delen däraf, den s. k. Brännudden, på hvilken kustartillerietablissementet nu är förlagdt, upptogs då af en ganska stor mekanisk verkstad med talrika arbetare. Då detta verkstadsetablissement låg så att säga vägg om vägg med artilleriets byggnader, blef följden, att ständiga stridigheter förekommo mellan artilleristerna och arbetarna, hvilka senare äfven i disciplinärt hänseende utöfvade en menlig inverkan på de förra. Dåvarande chefen för Vaxholms kustartilleriregemente framhöll också upprepade gånger, att ur disciplinär synpunkt det vore oafvisligen nödvändigt, att kronan förvärfvade Brännudden, och då de därstädes af sten uppförda gjuteri- och verkstadsbyggnaderna ansågos kunna förändras till användning för kustartilleriet, skulle den betydliga inköpssumman därigenom i någon mån kunna uppvägas. Äfven de befintliga och jämförelsevis nya träbyggnaderna ansågos böra kunna tillgodogöras för artillerietablissementet. Att tomten i öfrigt var synnerligen oländig och ingalunda lämplig såsom kasernbyggnadsplats måste man bortse ifrån, då det gällde den i militärt hänseende så stora fördelen att få bort verkstaden. Följden i byggnadshänseende har emellertid blifvit dyrbarare grundläggnings-, terrasserings-

och planeringsarbeten, hvarjämte äfven kostnaderna blifvit betydligt större för förändrande af de gamla byggnaderna, som tyvärr kräfde vida mera omfattande ändringsarbeten, än man på grund af de för förslagens uppgörande verkställda okulära undersökningarna haft anledning att antaga. Genom etablissementets förläggning till Brännudden vann man tillika den fördelen, att det invid Oscar-Fredriksborg belägna gamla artillerietablissementets byggnader kunde komma till användning. Dessa byggnader äro nu afsedda att inrymma kansli-, sjuk- och mässlokaler. Uppförandet af nya dylika lokaler skulle förvisso dragit afsevärdt mycket högre kostnader, än som nedlagts på de nu därför afsedda äldre byggnaderna.

Angående inköpet af Brännudden har för öfrigt 1902 års Riksdag uttalat, att detta inköp syntes medföra afsevärda fördelar, hvarför Riksdagen funne sig böra förorda detsamma jämte de förändringar i förutvarande förläggningsförslag, som däraf blefve en följd.

Af de förut till mekaniska verkstaden hörande sex f. d. arbetarbostäderna af trä hafva fyra nu ominredts till underofficersbostäder, en till bostäder för ogifta officerare och en till kasern för officersvolontärer. Visserligen äro, såsom revisorerne antydt, dessa underofficerslokaler ej fullt så rymliga som dylika i de nyuppförda byggnaderna, men torde dock kunna anses tillfredsställande, i synnerhet som största delen af dem innehålla ett rum mera, än hvad i regeln tilldelas gifta underofficerare.

Vidare säga revisorerne i sin berättelse, att det särskildt ådragit sig deras uppmärksamhet, att arbetet å här ifrågavarande ort icke i sin helhet utbjudits på entreprenad, och att det är visst, »att det förfaringssätt, hvaraf vederbörande vid detta tillfälle begagnat sig, är ägnadt att framkalla starka tvifvelsmål, huruvida det system, som för närvarande följes med afseende å dylika anläggningar, kan anses tillfredsställande». Fullt erkännande fördelarna i ekonomiskt hänseende af entreprenadsystemet, tillåter jag mig här framhålla, att af de 36 kasernetablissement, som sedan år 1902 dels uppförts eller utvidgats, dels äro under uppförande eller utvidgning, endast de två nu ifrågavarande äfvensom fyra i Boden samt grenadjärkasernen i Karlskrona uppförts genom fortifikationens egen personal. Vid alla de öfriga 29 har entreprenadsystemet uteslutande tillämpats. Att den dåvarande chefen för fortifikationen beslöt sig för att frångå entreprenadsystemet för kasernbyggnadsarbetena inom fästningsorterna berodde *dels* därpå, att han, då en hel del erforderliga instrumentalier funnos att tillgå vid därvarande fästningsbyggnadsförråd samt han jämväl ansåg sig å

dessa orter hafva fullt sakkunnigt arbetsbefäl till sitt förfogande, förmenade, att samma arbeten, om de verkställdes genom fortifikationens egen personal, borde blifva på för kronan förmånligare sätt utförda, *dels ock*, beträffande byggnadsarbetena å Rindön, därpå, att han, som sedan lång tid tillbaka hade kännedom om Vaxholmsförhållandena, visste, att det, särskildt med hänsyn till inkvartering och transport af arbetare m. m., skulle för civila entreprenörer uppstå stora svårigheter, då det var fråga om så betydande byggnadsföretag, som här var fallet.

Rörande slutligen en del andra af revisorerne beträffande ifrågavarande båda kasernetablissement anmärkta förhållanden, hvilka äro af den beskaffenhet, att endast arbetsbefälet därom kan yttra sig, har jag infordrat fortifikationsbefälhafvarens å Vaxholms och Oscar-Fredriksborgs fästning förklaring, och har fortifikationsbefälhafvaren däri anfört:

beträffande anmärkningen, att den för arbetena använda materielen delvis betingat enligt revisorernes mening synnerligen höga priser:

att, enligt fortifikationsbefälhafvarens förmenande, materialprisen varit billiga, då man toge i betraktande, att endast materialier af bästa beskaffenhet blifvit använda. Så hade exempelvis teglet endast kostat 35 kronor 90 öre per 1,000 tegel; kalk hade med undantag af två mindre pråmlaster, som vid arbetets början inköpts från Oaxen för 2 kronor 10 öre per hl., kostat 1 krona 90 öre pr hl. vid brygga å Rindön; järnbalkar hade betalats år 1902 med 9 kronor 36 öre samt år 1903 med 9 kronor 54 öre per 100 kg.; virket hade med undantag af bättre golfträ samt några synnerligen långa bjälkar och sparrar, som måst extra beställas och som därför betingat ett högre pris, varit jämförelsevis billigt; taktäckning med svartplåt jämte strykning med svart oljefärg hade kostat per m² 1 krona 80 öre, 1 krona 95 öre, 2 kronor, 2 kronor 20 öre och år 1905 2 kronor 30 öre, sedan verkstadsföreningen fastställt det senare som minimipris; för beslagning af skorstenar samt täckning af vindskupor och lister med 10 ℔ prima galvaniserad plåt, målad i falsarna med blyhvitt, hade betalats 4 kronor 50 öre pr m²; all målning vore utförd för lägre pris, än som betalades i Stockholm; på de flesta järnvaror hade lämnats stor rabatt, så hade t. ex. på skrufvar lämnats 25 procent, på spik 30 à 40 procent, på kaminer 25 procent, på spisar 30 procent samt på därtill hörande kopparcisterner 20 procent rabatt;

beträffande anmärkningen, att arbetsprisen i allmänhet icke kunnat kontrolleras:

att å några räkningar från arbetets början år 1902 af förbiseende kubikmassan och à-priset per m³ för jordschaktning på ackord ej blifvit

utsatta. Kubikmassan hade emellertid blifvit uppmätt hvarje månad, och à-priset växlade mellan 1 krona och 1 krona 20 öre per m^3; å räkningarna hade enhvar i arbetslaget kvitterat sin andel. Från år 1903 upptoge alla dylika räkningar både kubikmasssa och à-pris.

Däremot hade å en del räkningar under rubrik »Utfört diverse arbeten» etc., för att minska räkningarnas antal, sammanförts personer, som utfört reparationer af verktyg, tillverkning af skaft, förfärdigande af brukslafvar och backar, uppsättning af skjul och maskiner, handräckning vid uppmätningar, utstakningar och afvägningar, röjningsarbeten, uppställning och flyttning af kranar och maskiner, utläggning och flyttning af spårvägar, ändring af tippvagnar till platåvagnar och tvärtom, byggandet af landgångar och upplastningsbord i djupa grunder, där schaktningen måst utföras trappvis, anordningar för vattenuppfordring m. m.

Vidare hade på dylika listor förts alla, som arbetat vid underofficersbyggnaden å Rindö västra udde, hvilkas utförda arbeten kontrollerats af arbetschefen enligt särskilda hos fortifikationsbefälhafvaren förda journaler, samt kuskar, eldare och pråmstyrare;

samt beträffande anmärkningen, att, såvidt af för revisorerne tillgängliga handlingar kunnat inhämtas, — med undantag för inköp af en del virke — skriftliga anbud icke offentligen infordrats vare sig vid upphandling af nödig arbetsmateriel eller i fråga om de olika arbetenas utförande:

att förutom å virke anbud äfven å tegel, kalk, balkar, cement m. m. infordrats antingen genom annons eller under hand. Å snickerier hade infordrats anbud till den första stora beställningen från två fabriker, som visat sig kunna utföra ett godt arbete och tillika begärde ett måttligt pris. Sedermera hade från den fabrik, som fick detta arbete och som utförde det synnerligen omsorgsfullt samt af mycket godt och vackert virke, för hvarje gång, som ett mindre parti snickerier behöfdes, nytt anbud infordrats, och då detta anbud varit antagligt, hade fortifikationsbefälhafvaren ansett det fördelaktigast att, så länge fabriken lämnade en god vara för drägligt pris, fortfarande anlita densamma.

Å de olika arbetena hade anbud ej infordrats, då ju arbetet utförts med eget folk, men hade, där så kunnat ske, olika arbeten utförts på ackord af därtill fullt kompetenta personer.»

Det högst betydliga öfverskridandet af den för ifrågavarande arbetens utförande beräknade kostnaden har ådragit sig Riksdagens särskilda uppmärksamhet. Utan tvifvel hafva, på sätt revisorerne anmärkt,

de undersökningar, som föregått dessa arbetens anordnande, varit ofullständiga. Särskildt har Riksdagen funnit, att i vissa fall markens beskaffenhet å byggnadsplatserna icke underkastats sådan noggrann undersökning, som i 1901 års kasernbyggnadsnämnds af Riksdagen godkända utlåtande angifves. Ej heller synas tillfyllestgörande kontrollåtgärder hafva blifvit vidtagna. Af hvad i ärendet meddelats framgår tillika, att entreprenadsystemet icke blifvit i önskvärd omfattning tillämpadt. I anledning häraf och med afseende å de ansenliga kasernbyggnadsarbeten, som under den närmaste framtiden skola utföras, har Riksdagen velat framhålla vikten af att denna byggnadsverksamhet måtte varda på ett mera tillfredsställande sätt planlagd och ordnad. Åtgärder synas vidare böra vidtagas för åstadkommande af en mera verksam kontroll. Slutligen har Riksdagen velat ifrågasätta, om ej såväl vid kostnadsberäkningars upprättande som vid kontrollens utöfvande biträde af civila element borde i större utsträckning än hittills anlitas.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, får Riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, hvilka åtgärder må böra vidtagas, på det att vid förestående kasernbyggnadsarbeten fullt tillförlitliga kostnadsberäkningar må vara att tillgå och tillfyllestgörande kontroll öfver arbetenas utförande må åstadkommas.

Öfverintendentsämbetet.

I § 1 under berättelsen angående öfverintendentsämbetet hafva revisorerne meddelat, att enligt ett den 24 mars 1876 mellan öfverintendentsämbetet och Stockholms stads drätselnämnd afslutadt kontrakt angående vården och underhållet af Carl XIII:s torg här i staden nämnden ägde att, såsom ersättning för hvad nämnden genom detta kontrakt åtagit sig, af statsanslaget till byggnader och reparationer årligen uppbära ett belopp af 5,000 kronor.

Då emellertid Stockholms stad droge så stor nytta af denna till dess begagnande upplåtna, öppna plats, att dess vård och underhåll skäligen kunde påfordras skola af staden utan bidrag från statsverket bekostas, hade revisorerne velat ifrågasätta, huruvida icke berörda kontrakt borde i sådant syfte uppsägas.

I häröfver afgifvet utlåtande af den 16 sistlidne januari har öfverintendentsämbetet anfört, att då de skäl för åvägabringande af en förändring i gällande bestämmelser rörande underhållet af ifrågavarande plats, som af revisorerne framburits, måste, såvidt ämbetet kunde finna,

betraktas såsom välgrundade, vore icke något att erinra mot att, för vinnande af sagda ändamål, beträffande förenämnda med drätselnämnden ingångna kontrakt — som vid uppgörandet förklarats gälla från den 1 april 1876 till samma dag 1877 och sedermera ansåges förnyadt för ett år i sänder, räknadt från den 1 april, såvida det ej före utgången af näst föregående mars månad blefve af endera kontrahenten uppsagdt — uppsägning blefve i behörig ordning verkställd.

Riksdagen delar revisorernes af öfverintendentsämbetet biträdda mening, att bidrag icke bör från statsmedel utgå för vården och underhållet af Carl XIII:s torg här i staden och att sålunda det i detta afseende mellan öfverintendentsämbetet och Stockholms stads drätselnämnd afslutade kontrakt bör uppsägas. Då emellertid, enligt hvad Riksdagen inhämtat, sådan uppsägning ännu icke blifvit verkställd, får Riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder, på det att det emellan öfverintendentsämbetet och Stockholms stads drätselnämnd den 24 mars 1876 upprättade kontrakt angående vården och underhållet af Carl XIII:s torg här i staden må varda i ofvan angifna syfte uppsagdt.

Tullverket.

Revisorerne hafva i § 1 under berättelsen angående tullverket erinrat, hurusom Kungl. Maj:t i öfverensstämmelse med Rikets Ständers beslut den 18 december 1857 utfärdat kungörelse om att den till städerna såsom särskild afgift ingående tolag, därunder inbegripen såväl ordinarie, stads- och allmän tolag som den i vissa städer särskildt utgående inkvarteringstolagen, fattigvårdstolagen och öfverflödsafgiften, skulle upphöra mot godtgörelse af tullmedlen; hvarjämte Kungl. Maj:t samma dag i skrifvelse till generaltullstyrelsen meddelat bestämmelser angående ersättning till stapelstäderna för tolagsafgiften. Enligt dessa bestämmelser skulle tolagsersättningen utgå till de särskilda städerna efter den inkomst, de i medeltal haft af tolagen under åren 1853—1855, dock med undantag för städerna Sundsvall och Haparanda, hvilkas tolagsersättning skulle beräknas efter dessa städers tolagsuppbörd år 1855. Tillika bestämdes, att om tulluppbörden någonstädes komme att öfverskjuta medelbeloppet af samma uppbörd för åren 1853—1855, eller för Sundsvall och Haparanda 1855 års enahanda uppbörd, så skulle den stad, där sådant inträffade, äga rätt att ytterligare erhålla en tolagsersättning, beräknad efter fem procent å öfverskottet, samt att, där tulluppbörden sjönke under nyssnämnda medelbelopp, afdrag å stadens tolagsersättning skulle verkställas och beräknas efter samma procent-

förhållande, som ägt rum mellan stadens tull- och tolagsuppbörd under den vid beräkningen afsedda tid, med jämkning häri till närmaste fjärdedels procent. Redan befintliga, men till uppbärande af tolag då icke berättigade stapelstäder äfvensom ytterligare blifvande stapelstäder kunde, om anledning därtill, vid pröfning af hvarje särskildt fall, förekomme, beviljas i stället för tolag ett anslag af tullmedlen, motsvarande fem procent af stadens årliga tulluppbörd.

Genom särskilda i ämnet väckta motioner hade tolagsfrågan kommit till behandling såväl under 1859—1860 årens riksdagar som under riksdagarne 1868, 1869, 1870, 1881 och 1889, vid hvilket sistnämnda års riksdag statsutskottet hemställt, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes, så snart ske kunde, till Riksdagen afgifva förslag till upphörande eller reglering af den till rikets stapelstäder utgående tolagsersättningen. — Någon åtgärd från Riksdagens sida hade dessa motioner emellertid icke föranledt.

Inom finansdepartementet hade under år 1882 upprättats förslag till bestämmelser angående tolagsersättningens aflösning, hvilket förslag af Kungl. Maj:t öfverlämnats till yttrande af skatteregleringskommittén.

Denna kommitté hade i utlåtande den 9 maj 1883 hemställt:

att den åt stapelstäder i allmänhet förunnade tolagsersättning eller andel af tullmedel skulle till statsverket indragas;

att staten samtidigt skulle öfvertaga bestridandet af alla de kostnader, som förut ålegat städerna med hänsyn till tullverket, ständig inkvartering och aflöning af rådhusrätt, samt de tjänstebefattningar, som afsåge statsändamål i öfrigt och motsvarade sådana, som på landsbygden af statsmedel bekostades;

att de af denna anordning betingade ändringar i städernas finansiella förhållanden skulle utjämnas genom differensernas fördelande på viss längre tidsföljd;

att staten skulle inlösa de byggnader och inventarier, städerna för ofvan nämnda statsändamål anskaffat; samt

att, i händelse dessa hufvudgrunder godkändes, den slutliga regleringen för hvarje särskild stad skulle föregås af en noggrann undersökning af de förhållanden, som i hvarje fall på frågans rätta lösning kunde utöfva inflytande.

För så vidt revisorerne inhämtat, hade detta utlåtande icke föranledt någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Beträffande den till städerna utgående tolagsersättningen och dess användande, meddelade revisorerne följande, på ofvannämnda skrifvelse till generaltullstyrelsen den 18 december 1857 samt på de från städerna till kommerskollegium ingifna redogörelser grundade uppgifter:

	I kungl. kungörelsen den 18 december 1857 fixerad årlig godtgörelse för upphörd tolag		Godtgörelse med tillökning af 5 procent å den tulluppbörd, som i hvarje stad öfverstiger		Utbetald tolagsersättning för år 1903		Utbetald tolagsersättning för år 1904		Enligt vederbörandes uppgifter hafva medlen hufvudsakligen användts till:
Calmar	8,700	—	270,500	—	93,066	99	95,379	35	Aflöning åt magistraten samt stadens tjänstemän och betjänte, kostnader för magistratens och förvaltande verks expeditioner samt för epidemisjukvård, bidrag till underhåll af stadens lokaler och gator m. m.
Carlshamn	6,900	—	114,300	—	18,161	65	18,469	11	Bidrag till ränta och amortering af stadens obligationslån samt till fattigvård.
Carlskrona	12,700	—	77,100	—	34,264	32	37,025	18	Bidrag till magistratens m. fl. aflöning.
Christianstad (Åhus)	2,900	—	50,900	—	56,478	52	55,500	63	Bidrag till magistratens m. fl. aflöning samt till servismedel åt stadens garnison.
Gefle	13,000	—	119,900	—	77,871	64	75,905	61	Aflöning åt stadens magistrat, polisverk och stadsbetjänte, till underhåll af tull- och packhus, samt navigationsskolan m. m.
Göteborg	303,600	—	3,570,700	—	624,460	97	645,402	03	Bidrag till Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset, handelsinstitutet, ålderdomshemmet, barnhuset, inkvarteringsverket och allmänna fattigvårdsinrättningen samt såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för lagskipning, administration, fångvård, hamnstyrelse och polisverk, till ränta och kapitalafbetalning å stadens lån äfvensom till underhåll af allmänna läroverkens och tullverkets lokaler samt öfriga allmänna byggnader.
Halmstad	5,400	—	78,500	—	40,270	65	51,400	28	Bidrag till magistratens och polispersonalens aflöning.
Haparanda	3,700	—	79,200	—	1,338	39	1,449	37	Hamn- och tullutgifter m. m.
Helsingborg	8,500	—	143,700	—	84,513	94	84,391	44	Bidrag till magistratens och rådstufvurättens samt uppbörds- och polisverkets aflöning.
Hernösand	3,300	—	26,700	—	20,624	82	24,071	15	Ny kajbyggnad, reparation och underhåll af tullkammarens byggnader, utgifter för hamnen samt för renhållning och elektrisk belysning m. m.
Hudiksvall	900	—	15,500	—	10,042	35	16,900	94	Utgifter för tullhuslokaler, bidrag till aflöning åt stadens magistrat och rådstufvurätt, reparation af tullhuset m. m.
Kungelf	30	—	200	—	*)— —	—	*)— —	—	
Landskrona	15,600	—	342,600	—	20,229	22	23,310	98	Utgifter för fattigvård och polisväsen samt tullkammaren.
Luleå	400	—	13,400	—	6,419	41	7,209	88	Utgifter för tullkammarens lokaler m. m.
Transport	— —	—	— —	—	1,087,742	87	1,136,416	05	

*) Inga tolagsersättningsmedel hafva under året kommit staden till godo.

	I kungl. kungörelsen den 18 december 1857 fixerad årlig godtgörelse för upphörd tolag.		Godtgörelse med tillökning af 5 procent å den tulluppbörd, som i hvarje stad öfverstiger		Utbetald tolagsersättning för år 1903		Utbetald tolagsersättning för år 1904		Enligt vederbörandes uppgifter hafva medlen hufvudsakligen användts till:
Transport	— —	—	— —	—	1,087,742	87	1,136,416	05	
Malmö	14,000	—	385,200	—	313,587	01	316,175	93	Bidrag till utgifter för rådhus och tullkammarlokaler, till ränta och amortering å stadens lån för hamnbyggnad, till fattigvården samt till magistratens m. fl. aflöning, äfvensom till hamnutvidgningsarbeten.
Marstrand	600	—	2,800	—	547	46	402	64	Bidrag till magistratens aflöning samt omkostnader för tullkammaren.
Norrköping	44,600	—	467,100	—	128,205	92	132,213	40	Bidrag till allmänna aflöningsstaten, pensionsstaten samt polisväsendet.
Nyköping	1,700	—	4,300	—	23,657	12	24,081	77	Till uppmuddring af hamnen, utgifter för tullhuset, hyresersättning till stadslotsen samt lönebidrag åt tullbevakningen i Brevik, anläggande af järnvägsspår till varfstomten samt lastbrygga därstädes, bidrag till kanalundersökning m. m.
Piteå	1,700	—	26,000	—	365	30	397	79	Till hyra för tullkammaren, underhåll af packhus samt utgifter för fångvården.
Stockholm	335,300	—	3,244,500	—	1,197,159	72	1,208,237	94	Till aflöning åt drätselnämndens expedition, öfver- och underståthållaren, magistraten m. fl., till pensioner, till inventariers och materialiers underhåll, till fångvård, inkvarteringskostnad, underhåll af tull- och packhus m. m., bidrag till läroverk, barnhus m. m.
Strömstad	1,000	—	12,400	—	1,126	27	642	94	Ränta å lån till nytt tullhus.
Sundsvall	3,500	—	38,100	—	53,045	74	56,168	38	Bidrag till bestridande af omkostnaderna för stadens ordnings- och förvaltningsväsen samt för ombyggnad af dess tullpackhus, för brandväsendet m. m.
Söderhamn	1,700	—	10,900	—	4,590	16	7,693	52	Hyra för tullokaler m. m.
Söderköping (Mem)	2,600	—	28,200	—	1,675	20	1,119	63	Bidrag till stadens ämbets- och tjänstemäns löner m. m.
Uddevalla	1,800	—	43,200	—	1,966	06	10,163	90	Hyra för tullkammare, bidrag till underhåll af allmänna byggnader samt till aflöning åt magistraten.
Umeå	2,500	—	59,600	—	3,387	19	3,001	41	Till uppmuddring af Ume älf, utgifter för tullkammarens lokaler m. m.
Varberg	5,500	—	38,900	—	12,536	76	10,955	62	Underhåll af tull- och packhus samt bidrag till ränta och amortering å stadens skuld för hamn- och tullhusbyggnader.
Vestervik	3,000	—	54,200	—	4,669	85	5,116	10	Bidrag till hyra och underhåll af tull- och andra offentliga byggnader.
Transport	— —	—	— —	—	2,834,262	63	2,912,787	02	

	I kungl. kungörelsen den 18 december 1857 fixerad årlig godtgörelse för upphörd tolag		Godtgörelse med tillökning af 5 procent å den tulluppbörd, som i hvarje stad öfverstiger		Utbetald tolagsersättning för år 1903		Utbetald tolagsersättning för år 1904		Enligt vederbörandes uppgifter hafva medlen hufvudsakligen användts till:
Transport	— —	—	— —	—	2,834,262	63	2,912,787	02	
Visby	2,900	—	48,200	—	2,638	59	2,355	26	Bidrag till servis- och fångvårdskostnader samt till fattigvård, reparation af tullhuset m. m.
Ystad	7,700	—	160,900	—	15,068	31	18,633	96	Utgifter för magistrat och rådhusrätt samt för uppbördsverket.
I stället för tolag åtnjuta nedannämnda stapelstäder af tullmedlen ett anslag, motsvarande fem procent af samma städers tulluppbörd, nämligen:									
Falkenberg	— —	—	— —	—	759	96	1,050	77	Uppmuddring af hamninloppet.
Jönköping	— —	—	— —	—	9,337	70	9,925	26	Stensättnings- och planeringsarbeten, underhåll af tullhus m. m.
Karlstad	— —	—	— —	—	36,549	09	40,440	16	Diverse utgifter för tullkammaren, till väg- och vattenbyggnadsarbeten samt såsom bidrag till ränta och amortering å stadens lån.
Linköping	— —	—	— —	—	8,283	56	9,471	32	Till belysning af hamnen, aflöning åt sjömanshusombudsmannen samt amortering af stadens lån.
Oskarshamn	— —	—	— —	—	7,642	82	7,719	30	Ränta å anläggningskostnad för tullkammare och packhus samt till underhåll af inventarier därstädes.
Simrishamn	— —	—	— —	—	3,080	30	3,276	36	Bidrag till underhåll af tullkammaren samt till aflöning åt stadens tjänstemän.
Södertälje	— —	—	— —	—	1,144	48	893	66	Hyra för tullkammare, packhus och nederlagslokaler m. m.
Sölvesborg	— —	—	— —	—	1,863	37	1,611	10	Till ränta å omkostnader för förbättring af stadens hamn.
Trelleborg	— —	—	— —	—	36,224	74	36,043	33	Ränta å stadens skuld samt byggnaders och gators underhåll.
Summa	— —	—	— —	—	2,956,855	55	3,044,207	50	

Tolagsersättning har icke tillerkänts följande stapelstäder, nämligen Eskilstuna, Lidköping, Lysekil, Ronneby Skellefteå, Uppsala, Vadstena, Västerås, Örebro, Örnsköldsvik.

Enligt räkenskaperna har den från statsverket utbetalda tolagsersättningen under nedannämnda år uppgått till följande belopp:

Uppgift om utbetald tolagsersättning under nedannämnda år.

År 1864	1,003,260: 11.
„ 1865	1,006,728: 74.
„ 1866	966,233: 11.
„ 1867	940,753: 10.
„ 1868	1,034,097: 24.
„ 1869	1,004,017: 43.
„ 1870	1,090,488: 43.
„ 1871	1,250,465: 48.
„ 1872	1,258,810: 80.
„ 1873	1,484,402: 51.
„ 1874	1,756,156: 92.
„ 1875	1,500,946: 47.
„ 1876	1,591,288: 76.
„ 1877	1,602,490: 93.
„ 1878	1,457,769: 84.
„ 1879	1,548,090: 29.
„ 1880	1,663,911: 79.
„ 1881	1,759,564: 46.
„ 1882	1,820,333: 67.
„ 1883	1,942,809: 82.
„ 1884	1,959,149: 05.
„ 1885	1,918,325: 33.
„ 1886	1,884,683: 06.
„ 1887	1,810,710: 87.
„ 1888	2,148,929: 30.
„ 1889	2,361,972: 54.
„ 1890	2,354,791: 73.
„ 1891	2,136,907: 65.
„ 1892	2,106,228: 41.
„ 1893	2,100,894: 94.
„ 1894	2,184,005: 47.
„ 1895	2,215,210: 17.
„ 1896	2,342,317: 86.
„ 1897	2,409,911: 26.
„ 1898	2,804,995: 18.

År 1899	3,179,265: 79.
„ 1900	3,051,833: 12.
„ 1901	2,656,560: 80.
„ 1902	2,947,199: 30.
„ 1903	2,956,855: 55.
„ 1904	3,044,207: 50.

Vidare anföra revisorerne, att i riksstaten för år 1865 förslagsanslaget till ersättning till städerna för mistad tolag för år 1865 upptagits till 1,040,000 kronor och hade sedermera höjts för år 1879 till 1,400,000 kronor, för år 1882 till 1,640,000 kronor, för år 1889 till 1,900,000 kronor och för år 1897 till 2,100,000 kronor, med hvilket belopp det jämväl vore upptaget i den af Riksdagen senast upprättade riksstat. *)

Under hänvisning till skatteregleringskommitténs förenämnda utlåtande ville revisorerne, särskildt med afseende därå, att den nu utgående tolagsersättningen, på grund af förändrad tull-lagstiftning, stigit till belopp, som vid ersättningens bestämmande år 1857 svårligen kunnat förutses, fästa uppmärksamheten på vikten däraf, att frågan om reglering af denna ersättning ånyo toges i ompröfning.

Generaltullstyrelsen har i häröfver den 2 sistlidne januari afgifvet utlåtande anfört, att styrelsen icke hade något att erinra mot förnyad pröfning af frågan om regleringen af tolagsersättningen.

Dock ansåge sig styrelsen icke böra underlåta att framhålla, att de omständigheter, som efter år 1857 förorsakat ökning af den vissa städer tillkommande tolagsersättningen, jämväl i ej oväsentlig mån hade stegrat de utgifter, städerna för åtnjutande af ifrågavarande ersättning måste vidkännas.

Genom den under senare tider ändrade tullagstiftningen har en afsevärd höjning inträdt i den vissa städer år 1857 tillerkända ersättningen för mistad tolag. Ehuruväl Riksdagen ej vill förneka, att de utgifter, till hvilkas bestridande tolagsersättningen är afsedd att bereda städerna medel, samtidigt stegrats, finner Riksdagen dock här ofvan omförmälda förhållande utgöra grundad anledning att till utredning företaga frågan, i hvilka afseenden med hänsyn till alla på saken inverkande omständigheter någon reglering af sagda tolagsersättning bör verkställas; och får Riksdagen därför anhålla, att Eders Kungl. Maj:t

*) Under innevarande riksdag är anslaget höjdt till 2,900,000 kronor.

täcktes låta verkställa utredning, i hvilka afseenden reglering af den till vissa stapelstäder utgående tolagsersättningen bör äga rum, samt därefter till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill utredningen kan gifva anledning.

Rikets generallandtmäterikontor.

Enligt hvad i revisionsberättelsen angående rikets generallandtmäterikontor erinras, hade 1889 års revisorer anmärkt, att den byggnad, hvari kontoret vore inrymdt, visserligen vore af solid beskaffenhet och genom sitt fria läge utgjorde ett lämpligt förvaringsrum för kontorets högst dyrbara arkiv, men att densamma det oaktadt icke erbjöde önskvärd säkerhet mot eldfara.

I däröfver afgifvet gemensamt yttrande hade öfverintendentsämbetet och landtmäteristyrelsen framhållit önskvärdheten af ernående utaf större brandfrihet äfvensom vinnande af välbehöfligt ökadt utrymme.

Statsutskottet vid 1900 års riksdag hade anmält, att det syntes framgå, att ifrågavarande byggnad, hvilken inrymde ett betydande antal högst värdefulla och delvis oersättliga handlingar, icke i alla afseenden erbjöde önskvärd trygghet mot eldfara, men att, då emellertid uppmärksamheten dåmera blifvit fäst därå, utskottet antoge, att Eders Kungl. Maj:t icke skulle underlåta att söka åvägabringa anordningar till det anmärkta förhållandets afhjälpande.

Utskottets utlåtande hade icke föranledt något Riksdagens yttrande.

Någon åtgärd från Eders Kungl. Maj:ts sida för undanröjande af de angifna bristerna hade emellertid icke blifvit vidtagen.

Frågan hade upptagits till förnyad behandling af landtmäteristyrelsen genom en den 28 oktober 1903 aflåten skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t, däri styrelsen funnit sig föranlåten att hemställa om åtgärder till afhjälpande af de närmare angifna olägenheter, som vidlådde den nuvarande lokalen såväl från synpunkten af eldfara som i fråga om utrymme.

Eders Kungl. Maj:ts till 1905 års Riksdag aflåtna proposition angående uppförande af ny byggnad för Eders Kungl. Maj:ts kansli m. m. hade visserligen afsett att tills vidare bereda ämbetslokaler äfven för generallandtmäterikontoret med rikets allmänna kartverk. Då emellertid nämnda proposition icke vunnit Riksdagens bifall, hade revisorerne, som äfven under denna revisionsförrättning besökt ifrågavarande lokaler, ansett sig böra ånyo fästa uppmärksamheten å önskvärdheten af att

åtgärder måtte vidtagas för undanröjande af den eldfara, för hvilken landtmäterikontorets arkiv vore utsatt.

I häröfver den 16 sistlidne januari till Eders Kungl. Maj:t afgifvet utlåtande har landtmäteristyrelsen, med öfverlämnande af bestyrkt afskrift af styrelsens skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t den 28 oktober 1903 angående åtgärder till skyddande af styrelsens arkiv mot eldfara och för beredande af ökadt utrymme i arkivet, anfört, att, då några åtgärder i berörda afseenden icke vidtagits, behofvet af sådana åtgärder fortfarande vore synnerligen trängande.

I sistberörda, af landtmäteristyrelsen nu åberopade skrifvelse har styrelsen anfört följande:

»Riksdagens år 1889 församlade revisorer hade vid besök i rikets generallandtmäterikontor anmärkt, att den byggnad, i hvilken kontoret vore inrymdt, visserligen vore af solid beskaffenhet och genom sitt fria läge utgjorde ett lämpligt förvaringsrum för kontorets högst dyrbara arkiv, men att densamma det oaktadt icke erbjöde önskvärd säkerhet mot eldfara.

Uti häröfver afgifvet gemensamt underdånigt utlåtande meddelade öfverintendentsämbetet och landtmäteristyrelsen, att ifrågavarande byggnad, med fritt läge emellan Karl XIII:s torg och Västra Trädgårdsgatan, vore försedd med hvälfda källare under den västra, större delen, samt hade österut, i jämnhöjd med källarne men utan hvalf ett större rum, som förr varit tvätt- eller badstuga, samt en vaktmästarebostad, bestående af tre rum och kök, förlagda i två låga våningar åt Karl XIII:s torg. I bottenvåningen, från Västra Trädgårdsgatan räknadt, vore landtmäterikontorets arkiv inrymdt, och i denna våning funnes dessutom rum för tjänstemännen jämte ett portvaktsrum. En trappa upp hade landtmäteridirektören två ämbetsrum och tambur. Hela denna våning i öfrigt hade förr utgjort bostadslägenhet, men vore sedan år 1865 upplåten åt rikets ekonomiska kartverk, hvilket äfven disponerade ett gafvelrum i vinden mot öster. I vindens västra del hade äfven varit inredd en bostadslägenhet af tre rum och kök, hvilken lägenhet dock numera icke finge till bostad upplåtas, utan användes till arbetsrum för landtmäterielever. Brandbotten af tegel funnes såväl i vindsförstugan som under vindsrummens trägolf. Byggnaden, hvars uppvärmning skedde medelst kakelugnar, hade ett högt, brutet, plåtbetäckt yttertak, inrymmande en öfre vind med trägolf, dess murar voro fasta, bjälklagen och golfven i alla rum af trä, och förstugorna belagda med plansten. Den stentrappa, som hade ingång från Landtmäteribacken, ginge upp till vinden och vore försedd med järndörrar, hvarjämte i

huset funnes flera vattenposter och assuranssprutor. Mot Karl XIII:s torg funnes ett envåningshus, som användes till vattenbutik, hvarjämte å gården en mindre vedbodbyggnad vore uppförd. Hvad eldfaran för arkivet beträffade, vore den genom stränga föreskrifter rörande eldning och förbud mot gasbelysning i lokalerna så mycket som möjligt undanröjd, och då bostäder numera ej finge å vinden användas, vore jämväl den fara, som det höga trätaket kunde medföra, förminskad, kunnande denna fara än ytterligare något förminskas genom anbringande af järnluckor å de husets fönster, som vette åt Västra Trädgårdsgatan. Ehuru således alla de försiktighetsmått vore vidtagna eller komme att vidtagas, som med byggnadens nuvarande konstruktion kunde anses vara möjliga till skydd för det dyrbara arkivet, måste dock framhållas som ett önskningsmål, att sådana arkivhandlingar som de nu ifrågavarande kunde förvaras i brandfria, hvälfda rum med centraluppvärmning från eldstad i källaren, hvarjämte vindsrum ej borde få finnas i huset, hvilket i sin helhet borde erhålla en mot eldfara betryggad konstruktion. Bäst synes detta syfte kunna vinnas, därest ett nytt hus blefve uppfördt, men det vore dock icke omöjligt att, med bibehållande af den gamla murstommen, i väsentlig mån förbättra det nuvarande huset genom att till exempel afrifva det gamla yttertaket och i dess ställe uppföra en hel öfvervåning med stenmur och lågt yttertak, att inlägga järnbjälklag med betonhvalf i stället för träbjälklagen, att anbringa centraluppvärmning, att borttaga eller förändra flygeln mot Karl XIII:s torg eller vidtaga andra dylika åtgärder; och skulle, på samma gång genom en sådan om- och påbyggnad, hvilken kunde verkställas under hand utan att arkivet behöfde flyttas ur huset, större brandfrihet ernåddes, äfven vinnas ett välbehöfligt ökadt utrymme. — Kostnaderna för ofvan föreslagna åtgärder kunde likväl ej beräknas utan att noggranna ritningar öfver desamma förut uppgjordes; och hemställde därför ämbetsverken, att, därest de framlagda hufvudgrunderna för byggnadens försättande, såvidt möjligt, i brandfritt skick ansåges förtjäna afseende, åt öfverintendentsämbetet måtte uppdragas att föranstalta om erforderliga ritnings- och kostnadsförslags uppgörande för att Eders Kungl. Majts pröfning underställas.

Emedan generallandtmäterikontorets arkivlokaler numera äro alldeles otillräckliga, så att åtgärder med det snaraste äro af nöden för afhjälpande af detta missförhållande, får landtmäteristyrelsen, under åberopande i hufvudsakliga delar af öfverintendentsämbetets och styrelsens ofvan omförmälda underdåniga utlåtande, hvilket gifvit statsutskottet vid 1890 års riksdag anledning till den anmälan till Riks-

dagen, som är införd i utskottets utlåtande n:o 37 § 5, i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke i sammanhang med anordningar för arkivlokalens utvidgning åtgärder lämpligen borde vidtagas till arkivets skyddande mot eldfara.

Jämte det landtmäteristyrelsen i underdånighet tillåter sig erinra, hurusom riksarkivarien i underdånigt utlåtande den 19 mars 1903 angående af Eders Kungl. Maj:t anbefalld undersökning af de centrala ämbetsverkens arkiv upplyst, att generallandtmäterikontorets arkivlokaler vore alldeles otillräckliga och icke skyddade mot eldfara, får styrelsen till vidare utredning i frågan om utrymmets otillräcklighet i underdånighet anföra följande:

Arkivet innehåller nästan uteslutande kartor öfver landtmäteriförrättningar med därtill hörande beskrifningar och andra handlingar. Med undantag af en del sockenkartor äro alla kartor och handlingar inbundna i stora böcker. Kartböckernas antal, som vid början af år 1876 var 1,908 stycken, utgjorde vid 1901 års ingång 2,335. Ökningen för år under nämnda tjugufem år utgjorde således i medeltal något mer än 17 kartböcker. Det utrymme, som för de årligen från landtmätarne inkommande karterenovationerna erfordras, upptager en hyllängd af omkring 1,50 meter samt dubbel hyllhöjd eller 0,75 meter.

Det i arkivlokalen befintliga utrymme är numera så upptaget, att i arkivet icke kan inrymmas mer än ytterligare två, högst tre års karterenovationer.

Utrymmet är emellertid *redan* så upptaget, att det måste anses såsom otillräckligt.

De äldsta, med årtal för deras upprättande försedda kartor förskrifva sig från 1630-talet. Men kartor från uppenbarligen ännu längre tid tillbaka finnas till icke ringa antal utan utsatt årtal. De flesta af dessa äldre kartor äro befintliga i blott ett enda exemplar, hvilket icke så ofta är fallet med kartorna från 1700- och 1800-talen, af hvilka konceptkartan oftast förvaras i länets landtmäterikontor och en kopia ej sällan finnes hos vederbörande jordägare. Dessa äldre kartor äro icke utan betydelse för äganderättsfrågors bedömande och för den vetenskapliga forskningen. Detta framgår af det förhållandet, att de mer och mer efterfrågas och att kopior af dem ej sällan rekvireras. Emedan genom en nådig landtmäteriinstruktion af år 1725 skiftesväsendet då blef förenadt med det geografiska landtmäteriet, är det dock hufvudsakligen de efter nämnda år upprättade kartor, hvilka vid utredning af äganderättsfrågor och andra jordförhållanden samt vid

historisk eller annan forskning äro af framstående betydelse. Af dessa kartor, hvilka af tjänstemän eller enskilde i stor omfattning anlitas i arkivet, begäras ock kopior eller utdrag i alltjämt tilltagande grad i synnerhet rörande byar och hemman i de fyra län, där landtmäterikontorens kartor helt och hållet eller till stor del gått förlorade genom eldsolyckor. Dessa kopior eller utdrag verkställas af extra biträden, vanligen fruntimmer. Af brist på utrymme i de åt landtmäteristyrelsen upplåtna lokaler hafva dessa karterenovationer under de senaste tio à femton åren icke kunnat verkställas inom den byggnad, i hvilken generallandtmäterikontoret är inrymdt, utan kartorna hafva måst uttagas ur sina band och af kartriterskorna, hvilka för närvarande äro ej färre än sex, hemtagas till deras bostäder för kopiering. Att kartorna härigenom blifva utsatta för fara att förstöras eller förkomma, ligger i öppen dag. Och äfven om det icke, styrelsen veterligt, någonsin händt, att någon karta eller därtill hörande handling, medan den för ofvan omförmälda ändamål varit uttagen ur kartboken, genom eldsolycka eller eljest förstörts eller förkommit, så inträffar det dock alltför ofta, att kartorna under transporten från eller till arkivet skadas i de veck, hvari de äro lagda, och därigenom gå sönder.

Styrelsen anser det därför vara af synnerligen stor vikt, att arkivlokalen tillökas med ett rymligt och ljust rum, där plats kunde beredas åt kartriterskorna.

En annan starkt framträdande olägenhet af det knappa utrymmet i arkivet är, att kartorna icke kunna hållas så lätt tillgängliga, som önskligt är, för dem, hvilka antingen å sin tjänsts vägnar eller för vetenskapliga eller privata ändamål önska taga kännedom af desamma.

Såsom ofvan är nämndt, anlitas kartorna i arkivet i stor omfattning af tjänstemän och enskilde, och särskildt under riksdagstiden är arkivet ofta så talrikt besökt, att plats svårligen kan beredas alla dem, som vilja göra forskningar i arkivet. Och äfven om plats kan beredas, måste det kännas synnerligen olägligt för forskaren att nödgas vid samma bord som andra besökande eller i regeln åtminstone i samma rum som flera andra personer och ofta utan möjlighet att få tillträde till de i afseende å ljusförhållanden gynnsamt ställda fönsterborden verkställa de afsedda forskningarna. När härtill lägges, att mången arkivforskning förutsätter, att en mängd kartböcker framtagas, för att däri inbundna kartor må kunna samtidigt läggas till grund för den åsyftade utredningen, blifva svårigheterna att begagna arkivet ännu kännbarare. För afhjälpande äfven af dessa missförhållanden anser landtmäteristyrelsen, att utrymmet i arkivet behöfver ökas.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, hemställer landtmäteristyrelsen i underdånighet, att, därest Eders Kungl. Maj:t, med gillande af denna underdåniga framställning, skulle finna åtgärder böra vidtagas till skyddande af generallandtmäterikontorets arkiv mot eldfara och till ökande af utrymmet däri, Eders Kungl. Maj:t täcktes uppdraga åt öfverintendentsämbetet att föranstalta om erforderliga ritnings- och kostnadsförslags uppgörande för att Eders Kungl. Maj:ts nådiga pröfning underställas, samt därefter hos Riksdagen göra den framställning, som en dylik pröfning må anses föranleda.»

Till det statsrådsprotokoll öfver finansärenden, som finnes fogadt vid Eders Kungl. Maj:ts till 1905 års lagtima Riksdag aflåtna proposition angående uppförande af ny byggnad för Eders Kungl. Maj:ts kansli m. m., yttrade departementschefen, bland annat, efter att hafva redogjort för landtmäteristyrelsens ofvan omförmälda skrifvelse af den 28 oktober 1903, att däraf framginge, att generallandtmäterikontorets nuvarande lokaler under alla förhållanden i en snar framtid måste ersättas med nya eller åtminstone underkastas en med nybyggnad i det närmaste jämförlig om- och tillbyggnad.

Den mening synes alltså allmänt göra sig gällande, att landtmäterikontorets lokaler i sitt nuvarande skick äro för sitt ändamål otjänliga. Nödvändigheten af att den eldfara, för hvilken de därstädes förvarade dyrbara, delvis oersättliga kartor och handlingar äro utsatta, varder snarast möjligt undanröjd, synes Riksdagen mana därtill, att frågan om beredande af lämplig lokal åt detta arkiv tages i ompröfning oberoende af andra byggnadsfrågor.

Riksdagen får därför anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, hvilka åtgärder böra vidtagas för att åt generallandtmäterikontorets arkiv bereda skydd mot eldfara och ökadt utrymme, samt därefter snarast möjligt till Riksdagen inkomma med den framställning, hvartill förhållandena må föranleda.

Stockholm den 27 april 1906.

Med undersåtlig vördnad.